

Emma Puikkonen

Matkamusiikkia

Werner
Söderström
Osakeyhtiö
Helsinki

Kiitokset

Koneen Säätiö
Valtion kirjallisuustoimikunta
WSOY:n kirjallisuussäätiö

© EMMA PUIKKONEN JA WSOY 2013

ISBN 978-951-0-39940-8

PAINETTU EU:SSA

Sirulle

Toukokuussa Iisa ja Esko rakastelevat Eskon väliaikaisen kämpän lattialla. Muovimatto kihnuttaa Iisan takapuolta vasten ja suussa maistuu elämä, se johtuu kookosmaidosta jota oli thaimaalaisesta ravintolasta haetussa ruoassa ja suolasta jota Esko hikoilee. Hän puristaa silmät kiinni ja leijuu edestakaisin, maistaa elämän ja Eskon ihon, elämän ja ihon ja äkkiä jostain kaiken alta vyöryy huikaiseva ilo.

Iisa nauraa ääneen, avaa silmänsä ja katsoo Eskoa, jonka luomet ovat revähtäneet auki, kasvojen lihakset väreilevät.

Äiti

Lauantaiaamuna ne soittavat ja sanovat että Väinö Haaranen, teidät on omaiseksi merkitty tänne, keuhko-kuume. Minä silitän paidat loppuun ja vien ne makuuhuoneeseen, otan yläkaapista matkalaukun ja taittelen siihen alushousut, yhdet siistimmät housut ja yhdet samettihousut, vastasilityt paidat ja yöpaidan. Sitten soitan taksin ja ajan rautatieasemalle. Matkalla yritän vielä kerran soittaa Iisalle, mutta hän ei vastaa. Soitan Iirille joka kieltäytyy tulemasta mukaan »kyttäämään kun joku, jota mä en tunne, kuolee». Naksautan puhelimen kiinni kesken lauseen, punainen vaate huljahtelee päähän sisällä, kai se raivoa on.

Taksin ääni on pehmeä ja tilava, mutta minua vaijaa aina se hetki kun pitää maksaa, sanoa jotain, tunnistaa se että oikeasti tässä autossa on kuljettaja. Voisin vain katsoa miten maisemat lipuvat ohi ja jatkaa lipumista autosta junaan, junalla eteenpäin ohi laatikkotalojen, järvien ja sähkölinjojen, voisin vain lipua ilman että tarvitsisi katsoa ketään silmiin, kuunnella kenenkään hengitystä.

Turussa otan taksin sairaalaan. Väinö on siirretty akuuttiosastolle eilen yöllä keuhkokuumeen vuoksi. Vastaanottokopista saan kuulla osaston ja huoneen, hissillä kolmanteen ja pitkiä käytäviä oikeaan huoneeseen. Kuuden hengen huone, Väinö on oikealla keskimmäisenä ja hänen hengityksensä rohisee. Nenästä kulkevat pienet putket koneeseen. Väinö nukkuu. Otan toisen sängyn vierestä tuolin ja istuudun. Matkalaukku sairaalassa tuntuu omituiselta, työnnän sen jalalla vähän sängyn alle piiloon. Katson Väinöä kun hän nukkuu, rypistyneitä kasvoja, miten nopeasti hän näyttää vanhenneen. Kun olimme lapsia, istuimme kaikki serkkuset tuvan pöydän ympärillä syömässä mustikkamaitoa, Väinö hymyili leveästi, niin että mustikoita tirsui hampaiden välistä.

Kuvittelen itseni tänne, kuuden hengen huoneeseen, Väinön paikalle. Eron jälkeen minun on ollut vaikea nukkua jos samassa huoneessa on ihmisiä, Mikon hengityksen kestin kuulla ja kuorsaustakin siedin, mutta myöhemmin työpaikan retkillä tai vanhan lukioluokan tapaamisissa en ole pystynyt nukkumaan. Yhden hengen makuuhuone on ylellisyys jonka keski-ikä on suonut. Väinöä vastapäätä oleva mies puhuu itsekseen epäselvästi, ei, minä en pystyisi nukkumaan, joku täällä varmasti kuorsaa, ja unet, ne menisivät vieraiden ihmisten unien kanssa sekaisin.

Väinö pärskähtää ja avaa silmänsä. Katse haroo vähän aikaa eri suuntiin, pysähtyy sitten minuun ja tuntuu tunnistavan.

– Aaagduuuyyy, hän sanoo.

– Kyllä se vielä kuule tästä.

– Gllllf.

Ajattelen toissakesää, Väinö pyysi minua ja muita serkkuja kanssaan Jäämerelle, sanoin etten ehdi. Olin eronnut edellisenä vuonna ja töissä oli kauheaa kiire, sanoin että myöhemmin, me ehditään vielä, ehditään varmasti. Minä veisin sinut jos vois, haluaisin sanoa, tiedän ettei se auta yhtään mitään. Automatka jäi tekemättä, me soittelimme harvoin, lapsuus oli lapsuutta ja nyt kaikilla oma elämä.

Lääkäri tulee kierrokselle iltapäivällä, kertoo että Väinö saa antibioottiliuosta suoneen ja hengitystä helpotetaan happiletkulla. Serkkuni on huonokuntoinen, joten lääkärin mukaan kannattaa varautua pahimpaan. Minä nyökkään ja kysyn:

– Kuinka kauan tämä kestää? Pitää soittaa töihin ja keksiä jotain.

– Viikon sisällä varmaan tiedetään että mikä on tilanne.

Lääkärin mentyä Väinö avaa silmänsä ja näyttää siltä, että kuuli kaiken.

Lähden sairaalasta vaikka on sellainen olo että pitäisi jäädä. En pysty hengittämään siellä, sairaalat eivät ole ihmisille vaan kuoleville tarkoitettu. Halveksin itseäni tämän ajatuksen takia, enkä silti tiedä miten pystyn menemään sinne huomenna, ja ylihuomenna, ja viikon ajan joka päivä. Soitan töihin ja otan lomapäivistä osan, kaukaisen sukulaisen kuolemaan ei voi saada ilmaista

vapaata, ei vaikka olisi lapsena nukkunut pää samalla tyynyllä niin että hiukset menivät solmuun. Eija lupaa hoitaa kiireisimmät asiat.

Yritän soittaa Iisalle saadakseni yöpaikan. Hän ei edelleenkään vastaa, joten otan huoneen Hamburger Börsistä. Illalla käyn Iisan talon edessä kävelyllä, soitan pitkään summerinappia mutta mitään ei tapahdu. Mietin, pitäisikö huolestua. Soitan Iirolle kysyäkseen onko hän kuullut Iisasta, Iiro ei vastaa, minulla on tavoittamattomat lapset. Kävelen jokirantaa joka on täynnä ihmisiä, polttariseurueita ja lihaksensa muhkuraisiksi pumpanneita paidattomia miehiä. Tunnen itseni yksinäiseksi. Hotellihuoneessa katson televisiota, vaihdan kanavaa uudelleen ja uudelleen enkä ajattele Väinöä, joka tekee vuodeosastolla kuolemaa, eikö kuoleminen ole vielä intiimimpää kuin nukkuminen. Äiti kuoli syöpään päivää ennen kuin ehdimme siirtää hänet saattohoitoon, vähän yllättäen. Jälkikäteen harmitti se viivytely, saattokodeissa ei juuri silloin ollut tilaa ja äiti oli vielä suhteellisen hyväkuntoinen, harmitti se että hän kuoli siellä, yksin kaikkien keskellä, ykskaks. En ajattele äitiä.

Yöllä alkaa pelottaa, ehkä Iisalle on käynyt jotain, milloin hän viimeksi on vastannut puhelimeen? Entä jos minä sairastun, joudunko makaamaan kuuden hengen osastolle sairaalaan, nostetaanko ja kieritetääkö minua, enkö enää voi valita mitä syön? Lakana tuntuu kietoutuvan päälle kuin pakkopaita, ajattelen etten halua elää vanhaksi, kymmenen vuotta vielä, tai kaksikymmentä, mutta ei enempää.

Nukahdan. Tunnen miten kuolleet tulevat kylkeen, halaavat minua ja hakevat lämpöä, alan pelätä että ne tuntevat minut siksi että yksi niistä on Iisa. Ajattelen että tämä ei tapahdu oikeasti vaan minä nukun, yritän herätä ja avaan silmäni ja kuolleet ovat siinä ja avaan silmäni uudelleen ja en saa hengitettyä ja sitten, viimein, avaan silmäni ja on pimeää ja hotellin television kello näyttää 02:53.

Otan puhelimen ja painan pitkään kakkosta, pikavalintaa Iirille. Hän vastaa, takaa kuuluu naurua ja kilinää.

– Mitä sä tähän aikaan soittelet?

– Kuule jos Iisalle on käynyt jotain, valot on ollu pimeenä koko illan. Ja Väinö tekee nyt sairaalassa sitä kuolemaa ja munko kaikista maailman ihmisistä pitäis pitää sitä kädestä? Entä jos Iisa on tehny jotain ittelleen? Siitä on viiskymmentä vuotta kun me on oltu lapsia Väinön kanssa.

– Ooksä ihan kunnossa?

– Millon sä oot viimeks puhunu Iisan kanssa?

– Juhannuksena se oli mökillä alkuillan, lähti yks-kaks. Sillä on joku kriisi Eskon kanssa. Piippaako sen puhelin?

Minua itkettää mutta yritän ettei se kuuluisi, hengitys kulkee nykäyksinä.

– Mistä mä tiedän.

Iiron puheessa on tauko. Äideillä ei ole oikeutta soittaa tällaisia puheluita pojilleen. Se kysyy:

– Itketkö sä?

– En.

– Mä tarkotin että hälyttääkö se puhelin.

– Hälyttää.

– No sit se lataa sitä kerran päivässä ainakin. Sillä on akku sökönä. Missä sä oot?

– Hamburger Börsissä.

– Ai Turussa? Mä yritän soittaa Iisalle vielä tänään ja huomenna jooko, ja mä soittelen Eskolle. Koita sä nukkua.

– Joo. Hyvää yötä. Kaikki on ihan ookoo. Näin pahaa unta, ehkä se säikytti.

Suljen puhelimen ja nousen sängystä katsomaan ikkunasta ulos, torille. Jonkin ajan kuluttua itku tasaantuu. Ihmisiä vaeltaa aukion kulmalta toiselle, baarista baariin, nuoria miehiä ja naisia kosketuksen perässä. Tunnen itseni ihastuttavan ulkopuoliseksi.

§ I ELÄMÄ

§ 1 Elämä ja eläminen

Elämä säädetään alkavaksi syntymästä ja päättyvän kuolemaan. Lakien ja asetusten puitteissa ihmisellä voi olla oma tahto, poikkeuksina lapsuus ja vanhuus.

Elämä on samaan aikaan täyttymätön ja virheellinen sekä ainoa mahdollinen eli täydellinen. Elämän kanssa ei voi leikkiä: se joko on tai ei ole. Poikkeuksena antiikin filosofit, jotka kuolemantuomion saatuaan avasivat ranteensa ja antoivat orjien avata ja sulkea verisuonia. He lojuivat kylpyammeissa venyttäen elämän ja kuoleman välistä rajaa nähdäkseen, mitä elämän takana on.

Meillä elämä eletään pimeässä ja valoisassa, ja tämä vaikuttaa sieluumme. Meillä elämä eletään työtä ajatellen. Tärkeää on olla ajoissa, pitää säännöistä kiinni ja piilottaa poikkeamat, kuten isot luomet, itku ja ilo. Meillä keskustelutilaisuudessa ei puhuta, poluilta ei harhauduta ja häpeää tunnetaan. Meillä sanotaan yhtä ja tehdään toista: kunnioitus ja jakaminen pätevät periaatteina silloin, kun kyseessä on tietty, ennalta sovittu joukko ihmisiä. Tätä kaikkea ei voi tietää, ellei tiedä.

Toisinaan ihminen hämmentyy eikä muista, miten eletään. Tämä asetuskokoelma sisältää elämään ja kuolemaan meillä täällä liittyvän hiljaisen tiedon. Säädös-kokoelman avulla voi antaa mennä, luovuttaa elämänsä toisten käsiin, sulkea silmät, antaa pimeään pehmeän virran kuljettaa.

On kesäkuun alku ja Turun kauppatori. Iisa istuu bus-
sipysäkillä, painaa sormilla silmien päältä ja ajattelee
ettei unelmien eteen mitään ole tehtävissä. Samaan ai-
kaan vasemmalta kävelee Aimo.

Bussit lähtevät pysäkeiltä kuten ennenkin, Kultata-
lon digitaalinen kello mittaa lämpötilaa ja minuutteja,
pulut parveilevat syömässä sen mitä torikauppialta jäi.
Tori tikittää kuten joka päivä, ihmisiä kieppuu Wik-
lundin liikennevaloissa edestakaisin, mutta nyt Iisa pai-
naa päänsä, ajattelee ettei tästä mitään tule, minä en
kertakaikkiaan osaa ja silloin vasemmalta kuvaan kä-
velee Aimo.

Iisa on neljäkymmentäkaksivuotias, ja silti bussi-
kuski tänään hänen ostaessaan lippua kysyi:

– Aikuisten vai lasten?

Iisa ehti ajatella kolme sekuntia ennen kuin vastasi,
ei sanonut aikuisten vaan sanoi lasten, vain kokeillak-
seen onnistuisiko se, pääsisikö hän matkustamaan las-
tenlipulla. Nyt hän hypistelee kädessään lippua, johon
kone on tulostanut sanan: LASTEN.

Iisalla on rypistymätön pikkutytön iho ja lapsenomaisen liikkumisen rytmi, joka tuntuu hämäävän portsa-reita ja bussikuskeja. Alkon kassat ovat pahimpia: toisinaan Iisa hermostuu viiniä ostaessaan niin että luottokortti tuntuu tipahtavan käsistä tai viinipullot kaatuvat liukuhihnalla. Kolikot tippuvat eikä Iisa saa katsottua kassaa silmiin, tuntuu ihan samalta kuin silloin, kun hän osti viiniä oikeasti väärillä papereilla. Lopulta kassa kysyy:

– Oisko sulla papereita,

ja Iisa kaivaa ajokortin esiin, miten se aina tuntuukin olevan jossain perimmäisessä piilossa, kassa rykäisee katsoessaan vuosilukua ja toteaa aina saman:

– senhän voi ottaa kohteliaisuutena että kysytään.

Minusta ei tullutkaan tiikerinkesyttäjää, Iisa ajattelee, minusta ei tullutkaan äitiä. Hän painaa sormet silmiä vasten niin että silmämunat tuntuvat pyöreinä palloina luomen alla ja ajattelee, että tässä tämä on, vanheneminen on sitä että kuolema alkaa hämöttää kuin valo tunnelin päässä. Elämä on loppu ja kaikki jäi taas tekemättä.

Ja kesken tätä tylppää ajatusta vanha mies heilauttaa kättään torilta. Aimon liike on kuin pienellä pojalla, jolla on salaisuus ja vino hymy.

Iisa on tavannut Aimon aikaisemmin kerran tai kaksi, sukujuhlissa. Hän ei tunnista miestä heti vaan ajattelee vain että ruttuinen vanhus, yksi niistä joita kaupungilla ajelehtii. Aimo heilauttaa jälleen kättään, katsoo kohti, töpöttää pienillä askelilla ja äkkiä Iisa

tajuua, sehän on Eskon isä meidät esiteltiin niissä ristiäisissä, sillä on Eskon silmät ja ryhti. Iisa etsii sopivan hymyn, kyllä se varmaan on jotain tulossa sanomaan, bussipysäkillä ei ole muita. Aimon suu liikkuu itseksensä kun hän kävelee. Hän etenee hitaasti, mukulakivi mukulakiveltä, ja samassa alkaa sataa lunta, hiutaleita ei ensin ole mutta sitten on kaikkialla ja Aimon mustalla poplarilla ja valkoisilla hiuksilla. On kesäkuun alku. Lumi tulee jostain toisesta ajasta, kuin joku olisi ravistanut lasipalloa jonka sisällä on tori, vanha mies ja lunta.

Ajatus Eskosta tipahtaa esiin vaikka Iisa yrittää välttää sitä. Punainen kaipuu särisee sormenpäissä asti.

Iisa hyräilee painaakseen kaipauksen pois. Juuri nyt jalat palelevat, hän ajattelee, keskity siihen mitä on, on korkokengät joissa nilkat tuntuvat väsyneiltä, on lumisade kesäkuussa. Hän vilkaisee alas ja näkee, miten lumihiihtale sihahtaa ja sulaa jalkapöydän päällä. Sitten Iisa katsoo Aimoa, edelleen tulossa kohti, suu vähän auki, sillä on ryppyinen, paperinen iho. Vanhuus, ajattelee Iisa, on sitä että muuttuu ihmisestä ukoksi tai akaksi, lakkaa kantamasta mukanaan suurta tulevaisuutta, lakkaa olemasta vakavasti otettava. Minä olen vielä olemassa, ihan niin vanha minä en vielä ole.

Aimo töpöttää eteenpäin ja katselee Wiklundin kulman lasiovia ja pankkiautomaatin vieressä olevaa oksennuslammikkoa ja sitten se on jo bussipysäkillä ja äkkiä katsookin silmiin, siniset silmät kuin napit ommeltu kiinni, sinisemmät kuin Eskolla (punainen humahdus Iisan halki). Aimo sanoo:

– Tässkö meidän piti tavata?
Se taitaa sekoittaa Iisan johonkuhun toiseen.
– Hei, mä oon Iisa. Eskon naisystävä.
– Niinniin, emminä oo unohtanu. Eikse ollu tuolla toisella puolella?

– Pitiksun tavata joku?
– Jokujoku. Meiän piti tavata ja sitten piti lähteä. Onko täällä missään vessaa, kohta lirotan housuihin.

Iisa osoittaa ranskalaisia vessoja torin kulmalla. Aimo kävelee kopin viereen ja kiertää sitä ympäri, etsii ovea. Aimon kädet puristavat reppua eikä se älyä pysähtyä ja laittaa rahaa aukkoon, ranskalaisissa vessoissa pitää maksaa ja sitten ovi aukeaa. Iisa menee auttamaan, kaivaa lompakosta kaksikymmentäsenttisen ja laittaa sen koloon. Kopin seinä liukuu auki. Aimo astuu sisään vähän varovasti, kuin pieni lintu ja alkaa kyykistyä ja nykiä housuja alas ennen kuin ovi on ehtinyt sulkeutua. Vatsan ja nivusten liha on hauraan näköistä, Iisa kääntää päänsä pois ja ajattelee, että jos minä olisin petoeläin, tuosta minä olisin purrut, pehmeästä paikasta.

Iisa odottaa kopin vieressä ja ottaa puhelimen taskusta. Esko vastaa kolmannen soiton jälkeen:

– Onks jotain tärkeetä?
– Törmäsin sun isään täällä torilla.
– Ai no sehän on kiva. Käykää kahvilla, onks torikahvilat vielä auki, hei mun pitää...
– Se sano että meiän piti tavata ja lähtee jonnekin.
– Se haluaa aina lähteä jonnekin. Kun se jumalattoman vänkäämisen jälkeen tuodaan juhannukseks mö-

*Kohti
kuolemaa ja
auringonnousua*

Iisa törmää Turun kauppatorilla Aimoon, miehensä 88-vuotiaaseen isään. Iisa toivoo lasta ja Aimo tahtoo matkustaa synnyinseudulleen Savoan – viimeisen kerran. Punainen Corsa starttaa ja jokainen taaksejäänyt kilometri saa hengityksen kulkemaan vapaammin. Mutta teiden varsilla karkulaisia seuraa hirvi, joka tietää, tuntee ja kuulee kaiken. Alkaa harvinaislaatuinen road story läpi huumaavan kesäisen Suomen.

84.2 – ISBN 978-951-0-39940-8

www.wsoy.fi – GRAAFINEN SUUNNITTELU MIKA TUOMINEN

9 789510 399408